

PŘEDMLUVA

Předmětem této studie je recepce díla norské spisovatelky Sigríd Undsetové v kontextu české a světové literatury. Sigríd Undsetová je spolu s Henrikem Ibsenem a Knutem Hamsunem do češtiny nejpřekládanějším norským i skandinávským tvůrcem. Její jméno je synonymem, ale i symbolem norské literatury v českém prostředí. Recepce jejího rozsáhlého díla zve k bádání v rovině objektové i reflexivní, k hledání rozměru a smyslu procesu kulturní výměny mezi národními literaturami.

„Dva horizonty“ odkazují k základním badatelským perspektivám, které v práci sledují ve stopách Gadamerových. Jde o perspektivu Undsetové tvorby v souřadnicích naratologických a o perspektivu působení díla se zřetelem na recepční mechanismy v české a norské kultuře. V metonymickém smyslu je horizont polohou, stanovištěm, ale i dosahem. Němčina překládá horizont mj. jako „Einsicht“, „Verständnis“ (vhled, porozumění), ale také jako „Gesichtskreis“ (okruh mého dohledu; svět, kterému nastavuji tvář). Horizont implikuje tedy vnímání, percepci, stejně jako optiku porozumění z dané situace. „Pojem situace určujeme právě tím, že představuje stanoviště, které omezuje možnosti vidění. K pojmu situace proto bytostně patří pojem horizontu. Horizont je obzor, který z jednoho bodu obsahuje a objímá vše viditelné.“¹ Viditelné zde znamená uchopitelné a pochopitelné, a to působením textu a jeho složek. Při přístupu k estetickému universu díla Zdeněk Mathauser rozlišuje „vysvětlení“ a „osvětlení“ – „vysvětlování“ je mu poučováním, resp. „výkladovou redukcí“. „Osvětlení“ míří na estetickou nezastupitelnost uměleckého textu. A dodává: „Jev není naším vědomím jen osvětlován, nýbrž sám i svítí. Svítí vstříc vědomí subjektu, a není jen ukazován, ale sám se ukazuje.“² Tato slova skýtají spojnicí mezi literárním dílem a recepcí; vztah mezi oběma okruhy označují za téma této práce.

Při mém hledání pozorovacího stanoviště zůstaly některé aspekty díla Sigríd Undsetové za hranicí horizontu, tedy za hranicemi aktuální schopnosti kognitivně uchopit a adekvátně formulovat, snad přitom nedošlo k fatální deformaci optiky a ke ztrátě souvislostí.

„Skutečnost se nachází vždy uvnitř horizontu budoucnosti s jejími nejasnými a nerozhodnutými možnostmi,“³ což v případě Undsetové znamená, že jakkoliv

1 H.-G. Gadamer: *Pravda a metoda I: Návys filosofické hermeneutiky*. Praha 2010, s. 265.

2 Z. Mathauser: *Estetika racionálního zření*, Praha 1999, s. 17–18.

3 H.-G. Gadamer: op. cit., s. 266.

se autorčino dílo před dvašedesáti lety uzavřelo, neztratilo aktualizační potenciál čtenářských i literárněvědných horizontů. V této práci jde o poměr blízkosti i vzdálenosti, aby „to, čemu máme porozumět, ukázalo se ve svých opravdových rozměrech.“⁴ Vidění a rozumění, „proces splývání horizontů“⁵ není harmonizací, ale střetem, „vztahem napětí mezi textem a přítomností.“⁶ V tomto duchu je mottem předkládané práce parafráze slov Daniely Hodrové: „Jestliže narůstá objem informací o díle, jestliže se zvětšuje hustota mřížky poznání a zpřesňuje struktura optiky a badatelských perspektiv, pak může, ano musí dojít k novému pojetí, i když autor nepřipsal ani řádku.“⁷

Rešerše k habilitační práci jsem zahájila při studijním pobytu na Univerzitě v Oslo v roce 2001. Přesvědčila jsem se, že Sigrid Undsetová je i na začátku nového století objektem dynamickým čtenářsky i badatelsky, že její dílo nastoluje závažné otázky estetické i hodnotové. Studium autorčina díla i sekundárních pramenů bylo provázeno novými úhly pohledu proto, že mnohé závažné impulsy přicházely paralelně s mou prací ve formě nejnovějších badatelských příspěvků o autorce, především v Norsku, Německu a USA.

Jako určující pro mou práci se ukázala skutečnost, že v posledních dvaceti letech vycházejí u nás překlady literárněteoretických studií z pera světových autorů klasických i moderních; současně byla konstituována s tím související odborná terminologie, především působením českých autorit. Rozhodla jsem se, že tuto práci budu psát česky, protože v češtině probíhá většina mých přednášek o skandinávské literatuře na FF MU. Výuku a pedagogickou činnost považuji za hlavní výstup mých badatelských aktivit. Dalším, ještě závažnějším důvodem byla domněnka, že Undsetová jako autorka do té míry vydávaná a recipovaná v českém prostředí si žádá shrnutí právě z pohledu kultury přijímající. Napětí mezi norským materiálem a českými metatexty se jeví jako nosná výzva. Opírám se tedy vedle mezinárodních zdrojů především o české myslitele a literární teoretiky, aniž bych mohla splynout s jejich horizonty (strukturalistickými, fenomenologickými). Motto „látka si určuje svou metodu“ mne vedlo ke svobodě vnímání mnohvrstevnatosti literárního díla v jeho dimenzi tvůrčí, imaginativní i v jeho dimenzi recepční, rezonanční. Za integrální součást předkládané práce považuji rozsáhlou bibliografii v příloze, rozčleněnou podle původu a žánru, jde o prameny vydané v posledních patnácti letech napříč jazyky a kontinenty.

Vedle studia materiálů v Univerzitní knihovně Univerzity v Oslo (UiO) jsem pracovala v tamní Národní knihovně (Nasjonalbiblioteket, NB), v archivu nakla-

4 Op. cit., s.266.

5 Op. cit., s.269.

6 Ibid.

7 Srov. D. Hodrová: *Text města jako síť a pole*. Uveřejněno na webu Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Staženo 2009-10-10. Dostupné z: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/kolokvia/2/4.pdf>> [online].

datelství Aschehoug a v knihovně spisovatelského památníku na Bjerkebeku, kde jsem měla přístup do sbírky rukopisů a archívu periodik. Významným zdrojem informací se stal internet, který v posledních letech otevřel katalogy knihoven, archivů, fulltextové stránky jinak nedosažitelných světových časopisů a odborných článků. Nenahraditelný byl přímý kontakt s kolegy a odborníky, např. při kratších studijních a pracovních pobytech nebo konferencích, mezi nejdůležitější patřila dvouměsíční stáž na podzim 2009 na Univerzitě v Oslo. Chtěla bych vyslovit vděčnost všem, kteří mě na dlouhé a klikaté cestě doprovázeli. V průběhu práce jsem získala stipendium norské instituce Fritt Ord, jež mi umožnilo stáž v počátečních projektu. Výstupem byla publikace *Cestami Sigrid Undsetové* a řada článků. V závěru sehrály důležitou úlohu granty Norských finančních mechanismů (EEA Grants). Neoficiální vedoucí práce a partnerem v dialogu byla především prof. Vigdis Ystad(ová) a její kolegyně prof. Ingeborg Kongslie(ová) a prof. Harald Bache-Wiig, všichni působící na Univerzitě v Oslo. Chtěla bych poděkovat svým univerzitním učitelům, prof. Josefu B. Michlovi, který zemřel v roce 2001, a prof. PhDr. Jiřímu Munzarovi, který přede mnou od studentských let rozevíral plastický obraz spisovatelky Sigrid Undsetové. Vedoucí katedry ÚGNN literární historik PhDr. Jaroslav Kovář a nordista doc. PhDr. Martin Humpál (UK) sledovali mou práci kontinuálně, stejně jako prof. PhDr. Ivo Pospíšil, jehož odborné texty mi otevíraly oči pro hloubku dimenze literární vědy. Při zaměřování profilu této práce mne provázela odborná věcnost a lidská vřelost doc. PhDr. Margity Gáborové z Univerzity Komenského v Bratislavě. Děkuji.

Ke struktuře práce:

Po úvodu s přehledem dosavadního zpracování tématu je tvůrčí portrét autorky vsazen do kontextu národní, skandinávské a světové literatury. První oddíl „Imaginace“ analyzuje a srovnává vybrané beletristické texty ve světle metamorfózy narativních procesů v různých fázích Undsetové tvorby. Druhý oddíl „Rezonance“ pojednává o české recepci; staví na bohatství shromážděného materiálu a směřuje k syntéze teoretických otázek za účelem zpřesnění úvah o pojmech kánon národní literatury, meziliterární procesy a „srovnávací literární věda“. Oba hlavní oddíly jsou rozčleněny na kapitoly, z nichž některé jsou opatřeny latinskými titulky. Undsetová latinu dobře znala a používala ji jako estetický a intertextový prostředek ve své tvorbě i jako pregnantní pointu v osobním styku nebo korespondenci. Latina byla pro Undsetovou nejen jazykem katolické církve, ale také symbolem evropské kultury a dějin, jež se ostatně jeví jako nadřazená témata jejího celoživotního díla.

Primárními jsou zde tyto prameny:

- díla Sigrid Undsetové v originále a v českých překladech
- české texty o autorce

Jako sekundární prameny jsem využívala

- monografie, biografie a memoárové práce o autorce

- norské texty historické a literárněhistorické
- české kulturněhistorické prameny
- práce z oboru teorie a historie literatury se zvláštním zřetelem ke komparatistice

Na závěr textu připojuji speciální oddíl „In margine“, kde jsou shromážděny doplňkové informace průběžně číslované podle výskytu v textu; vyňaty tímto způsobem jsou proto, že stojí mimo argumentační proud práce a svou délkou překračují rozsah běžných poznámek. Za textem jsou připojeny ukázky grafické úpravy publikací, které byly v textu analyzovány.

Přílohy připojené k této práci jsou řazeny takto:

1. Bodový životopis Sigrid Undsetové v tabulce
2. Úplný seznam děl Sigrid Undsetové v norském originále
3. Chronologický seznam českých překladů Undsetové
4. Soupis primárních materiálů podle žánrů – české metatexty
5. Tabulka norských monografií o Sigrid Undsetové
6. Mezinárodní anotace nejnovější sekundární literatury podle žánrů (diplomové práce, habilitační a doktorské teze, monografie, články z odborného tisku a internetových databází)
7. Použitá literatura literárněhistorického a teoretického zaměření – výběr
8. Seznam zkratk a rešerší
9. Jmenný rejstřík
10. Grafické přílohy

Technická poznámka:

Přechylování: Ženská jména používám v textu podle toho, zda se jedná o jména běžně používaná (Undsetová) či zda jde o jméno v češtině zatím běžně neuváděné. V druhém případě dávám koncovku přechýleného, ženského tvaru do závorky.

Tzv. dlouhé (odsazené) citáty uvádím v originále a přímo za ně do hranatých závorek vkládám vlastní překlad. To se týká překladů z norštiny, švédštiny a dánštiny. Citáty anglické nebo německé nepřekládám (platí hlavně pro dlouhé citáty, při krátkých postupuji z kontextu). Vedle citací z knižně vydaných překladů, jsou všechny překlady moje, pokud není uvedeno jinak.

V bibliografii neuvádím následující položky: informační brožury, antologie, seznamy a žebříčky autorů, učebnice, čítanky, přehledové dějiny literatury, encyklopedická hesla, filmografie ani samostatné metodické sešity o autorce, jež vydává norské ministerstvo školství.